

Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів : матер. V наук. конф. з міжнар. участю (м. Харків, 19 березня 2016 р.). – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – С. 90-93.

ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА В КОНТЕКСТІ КУРСУ «ІСТОРІЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ»

Н.В. Романова (Херсон)

Ключові слова: емотивна лексика, історія німецької мови, лекційний дискурс, текст, текстовий блок лекції.

Сучасний етап розвитку лінгвістичної думки характеризується зростанням інтересу до проблем дискурсивного аналізу. Досліджуються співвідношення понять «текст» і «дискурс» (І.Р. Гальперін, І.С. Шевченко), риторика дискурсу (Е. Лавсан, Й.А. Стернін), типологія (В.І. Карасик), рефлексія (Н.В. Базилевич, О.О. Житнів), лінгвопрагматика (Л.Р. Безугла, І.О. Романченко), методика (П.Е. Орланді) тощо.

Вузівський курс «Історія німецької мови», що структурується на декілька видів занять – лекційні, практичні, самостійні, індивідуальні та контрольні, «займає важливе місце в підготовці кваліфікованого філолога-германіста» [2, с. 8]. Історію мови вивчають не лише для того, щоб навчитися читати, розуміти й перекладати стародавні тексти. Ця дисципліна дає змогу майбутньому спеціалісту або магістру зрозуміти й пояснити левову частку явищ фонетичної, граматичної, лексичної специфіки сучасної мови на науково-методичній основі. Тільки історія мови може дати відповіді на питання, у чому полягає «розвиток мови», як проявляється цей розвиток на хронологічній вісі, чому змінюється та еволюціонує словниковий фонд мови тощо.

Курс «Історія німецької мови», як уже зазначалось, сприяє загальнотеоретичній та практичній підготовці висококваліфікованого філолога-германіста.

У зв'язку з обсягом статті, зупинімося лише на лекційному дискурсі та емотивній лексиці (далі – ЕЛ).

Лекційний дискурс розуміємо в нашій студії як усний або письмовий виклад навчального матеріалу викладачем (автором-лектором) перед аудиторією (студентами) із дотриманням логіки, структури викладу, науковості та послідовності, що в сукупності забезпечує зворотний інформаційний зв'язок.

Усна частина лекції містить презентацію (готується заздалегідь у письмовому викладі, може бути доповнена аудіо- або відеоматеріалом із подальшим його обговоренням), пояснення (викладачем або підготовленим студентом або лектором-диктором), діалог або обговорення. Письма частина постає у вигляді графічної фіксації лекції, наприклад, плану, схеми, алгоритму, таблиці, графіка, рисунка, тез, (контрольних) питань, завдань, вправ, тестів тощо [5].

Кожна з наведених частин лекції має свої переваги. Зокрема, перевагою усної частини є безпосередній контакт учасників дискурсу: обмін думками, почуттями й переживаннями, ведення конструктивного діалогу або полілогу на засадах суб'єкт-об'єктних стосунків та суб'єкт-суб'єктних, відповідно. Письмова фіксація, у свою чергу, забезпечує економію мовних засобів та багаторазове використання навчального матеріалу, виявляє необхідність редагування останнього або внесення змін і доповнень задля оптимізації досягнення комунікативної мети, а також активує когнітивну діяльність читача.

Ефективність засвоєння інформації, що репрезентована в лекційному дискурсі, залежить певною мірою від добору лексичних і фразеологічних одиниць та кліше. При цьому кожний із трьох текстових блоків лекції – вступ, основна частина, висновки – має типові для нього елементи, наприклад, у вступі англійської лекції маніфестовано лексеми й словосполучення на кшталт «*goal, previous lecture*»; в основній частині

реалізуються кліше й слова «*remember that, notice, analyze*»; у висновках – словоформи й кліше «*conclusion, as a result, summary*» [6, с. 7].

Як бачимо, ЕЛ не зафіксовано в жодному з названих блоків лекції. Відсутність ЕЛ пояснюється двома чинниками: специфікою семантики емотивів – об'єктивувати емоції психічної категорії та функціональною стратифікацією літературної мови [4, с. 3] – лекція є однією із форм реалізації наукової прози. З-поміж лексичних особливостей наукової прози виділяють наукові терміни та спеціальну фразеологію [7, с. 9], які підлягають обов'язковому поясненню.

Спостереження над емпіричним матеріалом показало [1; 3], що ЕЛ вживається лише в основній частині лекції: *странным явлением, Наиболее чувствительной к изменениям, интересным поэтом, Переводы Ноткера интересны, ряд интересных пословиц и поговорок, поэма о страшном суде, были заинтересованы, Гриммельсхаузен высмеивал* [1, с. 5, 7, 16, 52, 59, 78], *einen sehr interessanten Bedeutungswechsel, im Interesse, erstaunlich, erfreut sich, waren interessiert, das gefühlsmäßige Erfassen Gottes, Gefühl, das Schwergewicht der Interessen, Besonders interessant, ein Lieblingswort, ironische oder parodistische Verfremdungen, emotional-subjektive Argumentation, Leidenschaften, Mimik, Gestik* [3, с. 16, 19, 25–26, 56, 66–67, 71, 103, 105, 107, 119], більшою мірою як приклади, що ілюструють фонологічне явище на діяхронному зрізі: Двн.: *Ube dir wê ist, so nist dir aber nêht wola*. Нем. яз.: *Wenn dir weh ist, so ist dir wiederum nicht wohl*, Двн. *sero* переходить в свн. *sere* = *schmerzlich, mit Schmerzen* [1, с. 52, 62], процес актуалізації лексеми *erfreulich*, результат словотворення на ідеологічній основі *Arbeiterfestspiele* [3, с. 103, 119] та семантичні процеси слів: а) звуження *Freude, Seme [+Freude]*, б) розширення *elend* → «*unglücklich*», в) погіршення *albern* → «*ustig, ohne rechte Ursache, lächerlich*» [там само, с. 15–16].

Крім того, ЕЛ бере участь у тлумаченні морфологічних змін, зокрема родового відмінка а) з дієсловами *sich schämen* [1, с. 144], б) з іменниками Goethe «*Die Leiden des jungen Werthers*», «современная газета *Die neuen Leiden des jungen Werther*» [там само, с. 146], рідше в інтерпретації генези слова, наприклад, етимон філологічного терміна «міннезанг» (від свн. *minne* – «дружба, чуттєва любов») [там само, с. 56]. Сюди додаються і переклади а) загальногерманського кореня «*germ. *furhtjana – furchten*» [3, с. 37] і б) біблійних віршів М. Лютером «*wes (wovon) das Herz voll ist, des (davon) geht der Mund über sein Licht unter einen Scheffel stellen*» [там само, с. 88]. Упадає у вічі логіко-предметний зв'язок російськомовної емотивної лексики з тематикою лекційного дискурсу [1, с. 38, 53, 80, 108, 134]. Доходимо висновку, що емотивна лексика є невід'ємним компонентом основної частини лекційного дискурсу, маркером привертання уваги аудиторії до наукової інформації та водночас маркером аргументації теоретичної думки або методологічного підходу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Колотилова Н.С. Курс лекций по истории немецкого языка : учеб. пособие для студ. высш. учеб. зав., спец. 050303 (033200) – иностр. языки / Н.С. Колотилова. – Рязань : РГУ им. С.А. Есенина, 2007. – 164 с.
2. Левицький В.В. Історія німецької мови. Посібник для студ. вищ. навч. закл. / В.В. Левицький. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. – 216 с.
3. Мальцева И.Г. Курс лекций по истории немецкого языка : учеб. пособие / И.Г. Мальцева. – Екатеринбург : Издательство Урал. пед. ун-та, 2011. – 124 с.
4. Разинкина Н.М. Функциональная стилистика: учеб. пособие для студ. ин-тов и ф-тов иностр. языков / Н.М. Разинкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 184 с.
5. Романова Н.В. Методичні рекомендації до вивчення курсу історії німецької мови / Н.В. Романова. – Херсон : Айлант, 2001. – 32 с.

6. Смаль О.В. Лінгвокогнітивні особливості моделювання знань у сучасному англомовному лекційному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 – «Германські мови» / Оксана Віталіївна Смаль. – Херсон, 2014. – 20 с.

7. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: Навч. посібник / С.В. Шевчук. – К. : Вища школа, 2006. – 302 с.